

V. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВТІЛЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Наталія Пусепліна

МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Пошук шляхів розв'язання проблеми підготовки вчителя до виховної роботи у відповідності до певних соціокультурних умов здійснювали відомі вчені впродовж усієї історії розвитку педагогічної науки. Ґрунтовний аналіз підготовки у вітчизняному історико-педагогічному досвіді здійснено А. Бойко, О. Дубасенюк, С. Золотухіною, Г. Троцько та іншими педагогами.

А. Макаренко доводив, що „виховна робота вчителя повинна бути все ж підготовленою у вузі..., вчитель має володіти досконалою виховною роботою у школі” [8, с. 16-18]. С. Шацький безпосередньо займався питаннями визначення мети, завдань, шляхів і засобів педагогічної підготовки вчителя. Метою такої підготовки він вважав виховання вчителя як організатора дитячого життя. Підкреслюючи вагомість і актуальність вирішення цієї проблеми у педагогічній науці, в роботі „Курси як організаційна сила в педагогічній справі” С. Шацький зазначав: „...розв'язання питання про підготовку педагога-організатора має глибоке принципове значення”, і переконував, що для набуття власного досвіду шляхом безпосередньої участі у педагогічній діяльності професійна підготовка повинна розпочинатися вже на першому курсі навчання з найпростіших її форм [10, с. 145]. В. Сухомлинський надавав пріоритетного значення проблемі підготовки педагога до виховної роботи і зазначав, що „хорошим учителем педагог може бути... тільки будучи хорошим вихователем. Без участі у виховній роботі вся педагогічна культура і всі знання є мертвим вантажем” [9, с. 16].

Підготовка випускника педагогічного вузу до організаторсько-педагогічної і виховної діяльності, на думку А. Бойко, передбачає: готовність до формування та розвитку творчої особистості кожної дитини; готовність до створення та розвитку учнівського колективу, формування системи відносин; готовність до організації виховуючої і розвиваючої діяльності.

Формування кожного з цих складників готовності у процесі психолого-педагогічної підготовки вчителя, у свою чергу, забезпечується реалізацією світоглядно-культурологічного, психолого-педагогічного та методичного аспектів і засвоєння відповідних педагогічних умінь та навичок [1].

А. Капська трактує поняття «готовність до виховної діяльності» як «позитивне ставлення до виховної діяльності, інтерес до неї, стійкість мотиву педагогічної діяльності, спрямованість на виховну діяльність; знання і уявлення про особливості виховної діяльності, вимоги до особистості вчителя-вихователя; володіння знаннями, вміннями, процесами аналізу, синтезу, порівнянь, узагальнень; самооцінку своєї виховної діяльності, рівня підготовки до неї і адекватність вирішення професійних завдань» [6, с. 127, 114].

За визначенням І. Дмитрик, виховна діяльність — це взаємозв'язок, система і послідовність дій педагога, вихователя, які спрямовані на досягнення поставленої мети шляхом розв'язання множини виховних завдань [4, с. 14].

О. Дубасенюк вважає, що «виховна діяльність — це взаємодія педагога-вихователя з учнями, що цілеспрямована на самостановлення, саморозвиток, самовиховання молодшої людини, яка реалізується шляхом розв'язання множини виховних завдань і забезпечує формування особистісно, соціально значущих морально-етичних цінностей, норм та правил поведінки» [5, с. 131].

На думку Л. Бродської, сутність поняття «виховна робота» визначається педагогічною взаємодією суб'єктів виховання, що здійснюється в урочній та позакласній діяльності і спрямована на особистісний розвиток і саморозвиток учнів, формування якостей громадянина держави, його готовності до самореалізації в різних сферах життєдіяльності в змінних соціально-економічних умовах. Вчена вважає, що ця взаємодія, або цілеспрямований вплив педагога на учня, здійснюється в межах реалізації професійних функцій через безпосереднє спілкування, взаємовідносини педагога і вихованця, створення виховного середовища, корекцію впливу різних суб'єктів соціальних відносин дитини [3, с. 8].

Завдання освіти можуть бути реалізовані на основі компетентнісного підходу, що в умовах соціокультурного оновлення українського суспільства й ухвалення держави до світового співтовариства вимагає інтеграції наявного вітчизняного і зарубіжного досвіду як теоретичної основи сучасної системи підготовки фахівців, у тому числі й педагогічних кадрів.

У педагогічній теорії питання компетентнісного підходу почало активно розроблятися в останню чверть минулого століття зарубіжними (В. Антипова, В. Введенський, Т. Сорокіна, А. Хуторський, М. Чошанов) та вітчизняними (В. Андрущенко, А. Бойко, В. Євдокимов, Л. Карпова, В. Кремень та ін.) науковцями.

Компетентність у загальному значенні цього терміна розглядається вченими як здатність фахівця до досягнення поставленої мети й ефективного здійснення професійної діяльності у певній галузі. Аналіз комплексу джерел свідчить, що ефективно розв'язання проблеми забезпечення якості підготовки професіонала в умовах запровадження нової стратегії освіти впродовж життя вимагає, щоб компетентний учитель відповідав таким вимогам:

- конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг;
- мобільність і гнучкість адаптації до соціально-економічних та професійних змін;
- свідомий професійний саморозвиток та самовдосконалення;
- творчий підхід у здійсненні професійної діяльності [2].

На думку В. Лозовецької, яка досліджує питання застосування компетентнісного підходу у підготовці викладача, професійна компетентність – це інтегративна якість, що включає рівень оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, а також особистісну компетентність, яка виявляється через комунікативність і творчість. Аналізуючи сучасні дослідження у сфері застосування компетентнісного підходу, В. Лозовецька узагальнює компоненти професійно-педагогічної компетентності, які забезпечують єдність методологічної, спеціальної і психолого-педагогічної підготовки: усвідомлене сприйняття сутності освітніх цілей у нових соціально-економічних умовах діяльності; уміння аналізувати, порівнювати та проектувати професійні дії відповідно до сучасних освітніх цілей; володіння освітніми стандартами; знання основних закономірностей педагогічного процесу та психічного розвитку особистості, індивідуальних психологічних особливостей людини на різних вікових етапах; уміння аналізувати педагогічну ситуацію, планувати відповідну педагогічну дію; уміння передбачувати характер реакції вихованця на ту чи іншу педагогічну дію викладача; уміння швидко і адекватно знаходити розв'язання складних педагогічних ситуацій; аналіз педагогічних умов діяльності, прогнозування результатів навчально-виховного процесу; розробка індивідуальних психолого-педагогічних програм, скерованих на соціалізацію особистості, її комунікативність і толерантність; уміння планувати професійну діяльність, науково обґрунтовано добирати форми та методи організації навчального процесу відповідно до сучасних соціально-економічних потреб суспільства; уміння розробляти дидактичні матеріали у відповідності до мети теоретичного, практичного навчання та самостійної роботи; уміння виявляти негативні тенденції в особистісному розвитку, розробляти програму відповідної психолого-педагогічної допомоги; уміння налагоджувати позитивні взаємовідносини з окремими вихованцями, класом і педагогічним колективом; уміння проектувати ефективний розвиток особистості й колективу; уміння виявляти індивідуальні здібності й нахили, здійснювати професійно-орієнтаційну діяльність для забезпечення майбутньої конкурентоспроможності особистості на ринку праці [7, с. 13-14].

Теоретичний аналіз освітньо-виховних можливостей музейно-педагогічної діяльності дозволяє стверджувати, що музеї та музейні комплекси різних профілів, у тому числі при вищих педагогічних закладах освіти, мають значний потенціал у реалізації завдань виховної роботи, у формуванні загальних і спеціальних професійних компетентностей. Зокрема, висока моральна самосвідомість, здатність сприймати міжкультурні відмінності, навички міжособистісної взаємодії (міжособистісні компетентності), формування професійно-педагогічного мислення, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей, формування національної ментальності тощо (спеціальні компетентності, світоглядно-культурологічний аспект) відбувається у процесі екскурсійної, виставкової, експозиційної та іншої музейно-педагогічної діяльності. У процесі музейно-педагогічної діяльності (лекційна, екскурсійна, опанування нормативних і спеціальних курсів на основі інтеграції змісту предметних фахових, загальнопедагогічних дисциплін і музеєзнавства, проведення практик на базі музеїв і музейного комплексу педагогічного закладу освіти (музейно-, літературно-краєзнавча,

фольклорно- й історико-етнографічна)) відбувається формування базових фахових знань, здатності до аналізу та синтезу, співпраці з фахівцями інших предметних галузей, до оптимальних рішень, навичок оперування інформацією (загальні інструментальні компетентності), опанування методологією пізнавальної діяльності, усвідомлення необхідності включення кожної дитини у різноманітні види діяльності відповідно до інтересів і здібностей (спеціальні компетентності, світоглядно-культурологічний аспект), усвідомлення необхідності підпорядкування дидактичних завдань формуванню цілісної особистості, здобуття знань про специфіку, зміст, форми і методи індивідуальної роботи з учнем і класним колективом, знань в галузі національної історії, краєзнавства, літератури, мистецтва, політики, моралі, етики, естетики, релігії, техніки та культури (спеціальні компетентності, психолого-педагогічний та методичний аспект), формуються навички добирати педагогічно обґрунтовані форми, методи та прийоми індивідуальної, групової і колективної роботи (психолого-педагогічні вміння та навички).

Нами виявлено в процесі використання різних форм аналізу, що музейно-педагогічна діяльність розкриває широкі можливості для використання психолого-педагогічних і методичних засобів виховного впливу в умовах музейного середовища. Залучення до наукового пошуку з використанням засобів музейно-педагогічної діяльності через організацію наукових студій, фондової роботи, проведення науково-практичних конференцій і семінарів, конкурсів дослідницьких робіт сприяє формуванню гуманітарної культури, планетарного та професійно-педагогічного мислення, цілісної картини світу, забезпечує оволодіння методологією пізнавальної діяльності, знання методів і прийомів включення дітей у різноманітні види діяльності (світоглядно-культурологічний аспект); дозволяє компетентно оволодіти психолого-педагогічними методами діагностики, знаннями методів і прийомів включення дітей у різні види діяльності (психолого-педагогічний та методичний аспект); дає можливість використовувати надбання народної педагогіки, психології і світової педагогічної науки, навчитися визначати конкретні виховні завдання, враховуючи мету виховання, соціальну ситуацію, рівень розвитку колективу, будувати педагогічне спілкування на основі урізноманітнення спільної діяльності (педагогічні вміння та навички).

Таким чином, аналіз психолого-педагогічних джерел із проблеми дав можливість визначити поняття «музейно-педагогічна компетенція» як диференційовано-інтегровану професійну якість на основі теоретичних знань, практичних умінь і навичок, значущих особистісних рис та досвіду, що забезпечує ефективне використання музейного потенціалу у виховній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

Список використаної літератури

1. *Бойко А. М.* Оновлена парадигма виховання : шляхи реалізації / А. М. Бойко. – К. : ІЗМН, 1996. – 232 с.
2. *Бондар В. І.* Метод конкретних педагогічних ситуацій : навч.-метод. посібник для студ. пед. ф-тів вузів / [під заг. ред. В. І. Бондаря]. – К. : Українські пропілеї, 2001. – 300 с.
3. *Бродська Л. В.* Формування готовності майбутніх учителів іноземної мови до виховної роботи в школі : автореф. ... наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Лариса Володимирівна Бродська. – К., 2006. – 20 с.

4. Бурлака Я. І. Технологія виховного процесу / Я. І. Бурлака, І. С. Дмитрик. – К. : КДЛІ, 1991. – 67 с.
5. Дубасенюк О. А. Теоретичні і методичні основи виховної діяльності педагога : дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Олександра Анатолівна Дубасенюк. – К., 1996. – 444 с.
6. Капська А. Й. Педагогіка живого слова : навч.-метод. посіб. – К. : ІЗМН, 1997. – 304 с.
7. Лозовецька В. Т. Компетентнісний підхід у професійній підготовці сучасного викладача / В. Т. Лозовецька // Зб. наук. праць Полт. держ. пед. ун-ту імені В. Г. Короленка. – Вип. 4(51). – Серія «Педагогічні науки». – Полтава, 2006. – С. 10–17.
8. Макаренко А. С. Сочинения в 7 т. / А. С. Макаренко / Общие вопросы теории педагогики. Воспитание в советской школе. Т. 5. – М. : АПН, – 1958. – 558 с.
9. Сухомлинский В. А. О воспитании : [Выдержки из книг и статей] / В. А. Сухомлинский [сост. С. Соловейчик]. – М. : Политиздат, 1973. – 272 с.
10. Шацкий С. Т. Педагогические сочинения : в 4-х т. / С. Т. Шацкий [под ред. И. А. Капрора] / сост. А. П. Кубарева, Д. С. Бершадская. – Т. 2. – М. : Просвещение, 1965. – 475 с.

Світлана Шехавцова

СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ НАСТАНОВИ НА ПЕДАГОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Фахова підготовка майбутніх учителів передбачає формування активного суб'єкта власної професійної діяльності та суспільного життя, в цілому. Таке ключове завдання стоїть на сьогодні перед системою вищої освіти в Україні. В цьому контексті нас цікавить стадія професійного становлення до педагогічної діяльності з початку вступу майбутніх фахівців до вищого навчального закладу та роль суб'єктності студентів в цьому процесі.

Однією з педагогічних умов формування суб'єктності майбутніх учителів є створення позитивної суб'єктної настанови на професійно-педагогічну діяльність майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Обґрунтовуючи зазначену педагогічну умову щодо формування суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки, зазначимо тлумачення поняття „настанова” як стійка оцінка (позитивна чи негативна), що відзначає спрямованість дій індивіда [1].

Термін „настанова” в нашій статті вживається, виходячи з того, що: по-перше, це поняття традиційно і широко вживане в психологічній науці як визначальний термін загально психологічної теорії установки; по-друге, англomовний аналіз даного терміну „attitude” означає „ставлення”, „позицію”, тобто означає діяльнісне, стійке ставлення, в нашому випадку, майбутніх учителів до професійно-педагогічної діяльності.

У майбутнього учителя повинна бути сформована настанова на визначення мотивів та смислів власної педагогічної освіти; на професійне самовдосконалення й особистісне зростання, планування та прогнозування